

**АМ'ЯТКИ ПИСЕМНОСТІ
ТА КУЛЬТУРИ:
ВИВЧЕННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ,
ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ**

МАТЕРІАЛИ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю**

10-11 грудня 2025 року

Міністерство культури України
Одеська національна наукова бібліотека

**ПАМ'ЯТКИ ПИСЕМНОСТІ
ТА КУЛЬТУРИ:
ВИВЧЕННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ,
ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ**

**Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної
конференції
з міжнародною участю**

Одеса, 10–11 грудня 2025 року

Одеса
2026

УДК 719:[09+008](06)

П 15

Упорядник Г. М. Шпак
Відповідальна за випуск Л. В. Арюпіна
Редактори: Н. Г. Майданюк, І. С. Шелестович

П 15 **Пам'ятки писемності та культури: вивчення, збереження, популяризація** : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, Одеса, 10–11 груд. 2025 р. / Одес. нац. наук. б-ка ; упоряд. Г. М. Шпак ; відп. за вип. Л. В. Арюпіна ; ред. : Н. Г. Майданюк, І. С. Шелестович. – Одеса, 2026. – 276 с. – Укр., англ.

ISBN

Учасники конференції – провідні книгознавці, науковці-музейники, архівісти України та ближнього зарубіжжя – обговорюють пріоритетні напрями діяльності, що стосуються пам'яток писемності та культури, обмінюються досвідом роботи, наголошуючи на важливій ролі інституцій пам'яті у визначенні системи цінностей суспільства, формуванні національної ідентичності та історичної свідомості.

Для провідних фахівців бібліотек, архівів, музеїв, наукових установ, реставраційних центрів України та зарубіжжя, книгознавців, культурологів.

УДК 719:[09+008](06)

*Відповідальність за зміст матеріалів,
достовірність фактів, дат, цитування несуть автори.
Англомовні тексти подано в авторській редакції.*

ISBN

© Одеська національна наукова бібліотека, 2026

© Автори статей, 2026

© І.М. Свістунова, дизайн обкладинки, 2026

Станіслав КІНКА, Павло МАЙБОРОДА Санаторій «Куяльник» як пам'ятка історії та культури: освоєння культури і сучасний стан	243
Олена УВАРОВА Візуальні образи студенток Одеських вищих жіночих медичних курсів у фотодокументах Державного архіву Одеської області	254
Тетяна ПОДКУПКО Козацькі клейноди XVI–XVIII ст. як культурні та репрезентаційні артефакти	257
Анна МАКСИМЕНКО Архівні ініціативи з удоступнення фотодокументальної спадщини	261
Яніна ГОРУЛЬКО, Інна КОВАЛЕНКО, Лідія ШАХМАЛОВА Цифрові бібліотеки як засоби збереження і доступу до культурної спадщини. Досвід сектору оцифрування фондів та копіювання Полтавської ОУНБ імені І. П. Котляревського	265
ПІДСУМКИ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Пам'ятки писемності та культури: вивчення, збереження, популяризація», Одеса, 10–11 грудня 2025 року	272

Олена УВАРОВА,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри суспільних наук
Одеського національного медичного університету.
Одеса, Україна

Візуальні образи студенток Одеських вищих жіночих медичних курсів у фотодокументах Державного архіву Одеської області

Дослідження теми вищої жіночої медичної освіти в Україні є надзвичайно важливим для розуміння соціокультурних процесів початку ХХ століття. На той час, коли доступ жінкам до вищої освіти був обмежений, а альтернативою виступали спеціальні навчальні заклади, у суспільстві поступово формувався новий образ жінки – активної та освіченої. Серед навчальних закладів, що засвідчують участь жінок у здобутті освіти, вирізняються Одеські вищі жіночі медичні курси, які функціонували у 1910–1920-х роках, а згодом увійшли до складу медичного факультету одеського університету, ставши складовою створеного у 1922 р. Одеського медичного інституту. У фонді № 62 Державного архіву Одеської області зберігається комплекс документів цього закладу – 1 834 справи, переважну частину яких становлять особові справи курсисток. До переліку документів, необхідних для вступу, входили фотографії, тому вони наявні у більшості справ.

Фотодокументи є порівняно новою групою історичних джерел і відрізняються від інших документальних пам'яток матеріальною формою та способом фіксації інформації. Як зображувальні джерела вони поєднують документальну точність з людським виміром – дають змогу побачити історію не лише через тексти, а й через реальні образи тих, хто її творив. Саме тому дослідження фотодокументів фонду № 62 «Одеські вищі жіночі медичні курси» відкриває можливість нового, «візуального» прочитання історії жіночої освіти початку ХХ ст. Такі джерела слугують доповненням письмовим документам, роблячи історію жіночої освіти більш живою та людиною.

*Педагогічна рада, викладачі і студентки I курсу. 1911 р.
(ДАОО. Ф. 62, оп. 1, спр. 9, арк. 32.)*

Загальна кількість фотографій, що є частиною матеріалів фонду, дозволяє сформувати портретну галерею жінок другого десятиліття ХХ ст., об'єднаних прагненням здобути вищу освіту. Фотографії виготовлялися, ймовірно, за місцем проживання або попереднього навчання дівчат – не лише в Одесі, а й в інших українських та імперських містах. Можна стверджувати, що більшість фотографій відповідає періоду подання документів абітурієнтками, тобто датуються роками існування курсів – 1910–1920 або трохи раніше 1910-го року.

За змістом фотографії фонду є портретними; за характеристиками – чорно-білі, невеликого розміру (в середньому, 5×8 см), паперові. Переважна більшість виконана професійними фотографами та має специфічні позначки (адреса та назва фотоательє, згадки про нагороди тощо); матеріал – здебільшого цупкий картон. Деякі фотографії надруковані на тонкому фотопапері без ознак фотоательє. За характером постановки кадру зйомка є інсценізованою. Фотографії зазвичай прошиті до справи, інколи – до залікових книжок або інших документів; на деяких стоїть сургучна печатка курсів червоного кольору. Часто на звороті вручну зазначено прізвище курсистки, що допомагає ідентифікувати зображену особу.

Фотографії фонду є репрезентативним джерелом для дослідження розвитку фотографічної справи та практик міського середовища початку ХХ століття. У матеріалах зустрічаються роботи одеських фотоательє: «Готліб» (на розі вул. Гаванної та Ланжеронівської); «Рубенс» (вул. Садова); «Луч», «Шнейдер і Ко», «Люм'єр» (вул. Дерibasівська); «К. Мультман», «Б. Валдовський», «Бліц», «Б. Грабяз» (вул. Преображенська); «W. Ermans», «Даггер» (вул. Рішельєвська) та ін. Окрім того, маємо непоодинокі фотографії, виконані в інших містах, зокрема «Гальперін» (Рівне), «Лізінський» (Катеринослав), «B. Stavski» (Вінниця), «Krimmer» (Миколаїв) та ін.

Візуальні документи дають можливість побачити обличчя тих, хто долав соціальні та культурні бар'єри задля професійної самореалізації. Фотографії допомагають уявити зовнішність курсисток, їхній одяг, що відображає не лише моду, а й систему цінностей часу. Кожне зображення несе сліди епохи – емоції, атмосферу, ідеали. Фотографії дозволяють «відчути» людину, а не загубити її серед офіційних документів. Як візуальні джерела вони свідчать про вік, соціальне походження і статус учасниць освітнього процесу, демонструють формування нового типу жінки-інтелігентки – упевненої у власних силах, здатної поєднати освіту, професію й громадську активність. Світлина курсисток – це не лише портрети, а й візуальні свідчення боротьби за право бути рівними у сфері знань. Фотодокументи відкривають можливість побачити реальних жінок, які торували шлях до професії в умовах обмежених прав і суспільних упереджень, а також реконструювати не лише індивідуальні долі, а й колективний образ жіночої спільноти, що формувалася у той період. Ці жінки стали символом модернізації та емансипації на українських землях.

Подальше дослідження історії жіноцтва у вищій медичній освіті – це важлива спроба повернути пам'ять про жінок, чий імена були забуті, але чия присутність промовляє з кожного кадру архівних фотографій.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ПАМ'ЯТКИ ПИСЕМНОСТІ ТА КУЛЬТУРИ:
ВИВЧЕННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ, ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ**

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
Одеса, 10–11 грудня 2025 р.

Українською та англійською мовами

Упорядник
Галина Миколаївна Шпак

Верстка
Ірина Михайлівна Свістунова

Підготовлено до оприлюднення редакційним відділом
Одеської національної наукової бібліотеки

Підписано: 25 травня 2026 р.
Обсяг – 14,0 обл.-вид. арк.